

piscantes illos reperit, Matth. 14. Marci 1. Luca 14. Tertio cum Petri nave conscensa, copiosum ei piscatum praeiit, Luca 5. Leprosus postea repurgatur. Matth. 11. Marci 1. 40. Luca 5. 12. Tum Paralyticus sanatur, Matth. 9. Marci 2. Luca 5. 17. Matthaeus a telonio vocatur: Matth. 22. Marci 2. Luca 5. 27. Discipuli Joannis expostulant cum Christo; iidem in capitibus. Demum Pascha primum post baptismum, Joannis 11.

Contigit baptismus Christi anno quintodecimo Tiberii Caesaris, C. Fusio Gemino, C. Rubellio Gemino Coss. qui annus est ab Urbe condita DCCLXXXI. secundum Varronem: Julianus LXXIV. Dionysianus XXIX. uti supra demonstratum est. Hae est communis omnibus fere Chronologis sententia: tamen in annis Christi computandis haud inter se consentiant. Etenim Batonius illum ipsum numerat XXXI. Onufrius XXX. Hic enim uno anno; ille biennio vulgarem computum auvertit. Revera tamen annus iste XXX. est Dionysianus; Periodi Julianae 4742. cyclo Solis x. Luna xi. Novilunium vernum ex Prutenicis tabulis Aprilis 11. feria 7. 11. 36'. 4". post mediam noctem. Plenilunium Aprilis XVII. feria 1. 5. 58'. 5". Sed Judaeos per illud tempus accuratos Luna motus adhibuisse, non est verisimile. Quare omnis illa lunaris temporis circumscriptio, quam Scaliger proponit, commentitia est; praesertim quae ex confecta Periodo Alexandria petitur. De variis antiquorum opinionibus in baptisim die constituto, diximus ad Epiphanium.

Gesta anni secundi a Paschate primo ad alterum Pascha.

Sub idem Paschatis tempus, Christus negotiatores, & collybiatas a templo submovit, ut refert Joannes. Postea vero per fata transit, in Sabbato deuteroproto; Matth. 21. Marci 11. 23. Luca 19. Cum Nicodemo colloquium habuit, Joannis 11. cuiusdam aridam & mortuam manum restituit. Matth. 21. 9. Marci 11. Luca 19. 6. Joannis discipuli de Christo conqueruntur apud magistrum suum; sed ab eodem iterato de illo testimonio coercentur. Joannis 11. 22. Paullo post Joannes in carcerem compingitur: Matth. 23. Marci 13. 17. Luca 11. 19. Nam post Pascha, Christique cum Nicodemo colloquium in suscepo baptizandi munere Joannes aliquanto tempore perlitit, ut Joannes indicat. Postquam Joannes in carcerem missus est, Christus in Galileam, & Zabulonidem, ac Nephthalidem sese contulit: quod Matth. cap. 14. 12. & Marci 13. 17. refertur. Qui Christi reditus in Galileam perperam confundi solet cum eo, cujus Lucas cap. 14. meminit. Hic enim proxime post tentationem incidit; quando & in patriam veniens, penè illic a suis interfecus est. Unde penitentiam predicare coepit: ac primum Apostolos duodecim elegit; Marci 11. 13. Luca 9. 12. Hanc primam Apostolorum electionem Matthaeus praeterit. Quae quidem eodem sermone, quem habuit in monte, prior videtur. Varii subinde sermones habiti sunt a Christo, partim ad Discipulos, partim ad reliquam multitudinem, quae in montem confluxerat; Matth. 9. 14. Marci 13. 17. alisque capitibus. Inde Centurionis servus a morbo liberatur; Matth. 8. 14. Marci 9. 21. Luca 7. 14. Parabolam multas edisserit, Matth. 13. Marci 4. Luca 11. Post in altum evectus procellam sedat, ac demones in porcos subire permittit: Matth. 8. 18. Marci 6. 49. Luca 8. 22. Mulier a sanguinis profusio curatur; & Archisynagogi filia revocatur ad vitam: Matth. 9. 18. Marci 5. 21. Luca 8. 40. Caecis duobus lumen restituit: Matth. 9. 27. Mutus & Daemoniacus liberatus, Matth. 9. 32. Marci 7. 32. Mox in patriam reversus, ibi miracula nulla facere potuit. Matth. 13. 54. Marci 6. 1. Apostolos ad praedicandum Evangelium mittens variis illos praecipis, ac sermonibus instituit: Matth. 10. Marci 6. 7. Luca 10. Joannes ab Herode necatur. Matth. 14. 3. Marci 6. 17. Luca 11. 19. quod paullo ante Pascha contigit. Secundum haec Apostolos ad Christum rediisse, & quae egerant renunciaisse, refert Marcus 16. 30. & Lucas 13. 10.

quod ego post primam illam, quam Evangelista exprimit, missionem minime factum arbitror; sed postsecundam, cujus non meminerunt. Etenim miraculum illud multiplicatorum panum post Apostolorum reditum, de quo Marcus & Lucas agunt, contigit. At idem illud miraculum post primam Apostolorum profectioem gestum esse, Joannes indicat; cujus cap. 14. v. & 11. connexa sunt. Nam cap. 14. 35. quatuor ad messem, adeoque Pentecosten menses esse dicuntur; hoc est ad Pascha tres circiter: quod Pascha cap. 11. memoratur. Quando Apostoli reversi sunt ad Christum, erat is in Perza, sive transannana regione. Secessit enim in desertum Bethsaida, quae ultra Tiberiadem lacum sita erat: Luca 9. 10. Atqui Discipuli jam ad illum redierant, cum esset in Judaea. Inde enim recessit Judaeos veritus, quibus nunciarent plures a Christo, quam ab Joanne, baptizari: Joannis 4. & continuè cum ipso usque ad Pascha verati sunt. Igitur rediit ille Discipulorum ad Christum, Marci 6. & Luca 9. non contigit post primam missionem, sed post secundam, quae paullo ante Pascha facta est, postquam a Judaea recessit in Galileam. Ea porro videtur inserenda inter cap. 5. & 6. Joannis. Postea Christus in Galileam profectus in itinere cum Samaritana muliere colloquitur, Joannis 4. Inde redit Hierosolymam ad diem festum; quod quale fuerit non adeo constat. Ibi Paralyticum ad Probaticam piscinam sanitati restituit, Joannis 5. Quinque deinde panibus totidem hominum millia reficit. Matth. 14. Marci 6. 34. Luca 9. 12. Joannis 6. 1. Supra mare ambulat. Matth. 14. 22. Marci 6. 16. Joannis 6. 16. Post in agro Capharnaumico luculentissimum sermonem habuit de corporis sui Sacramento. Joannis 6. Inde cum in Galileam paululum haesisset, agrorum curasset; ut Matth. 13. 35. Marci 4. 54. refertur, Hierosolymam ad secundum Pascha perrexit.

Haecenus secundi δ $\kappa\alpha\tau\epsilon\lambda\epsilon\tau\omega\varsigma$ anni res gestas ordinavimus. In quibus plurimum a vulgatis Evangeliorum contextibus noster discrepat. Complures enim harmoniarum Scriptores Christum Dominum non nisi post Joannis carcerem in praedicandi munus incubuisse censent: ut inter alios Scaliger in Paschate secundo. qui & anno verente post baptismum coniectum in vincula Joannem afferit. Itaque toto anno feriatum fuisse Dominum oportet: aut prioris anni res gestas ab Evangelistis silentio praeteritas: quorum neutrum verisimile est. Sanè antequam Joannes vinciretur, illustri jam fama celeberrimus fuisse Christum, atque a multis editis miraculis insignem, & non paucos amulos, obtractatorumque colligere cepisse, docet illius cum Nicodemo colloquium. Siquidem Nicodemus quam plurima jam ab illo facta miracula praedicat; & Christus ille de Judaeorum perverciacia queritur, tum nocturnum ille Doctorem accessit, metusque Judaeorum erupisse jam dudum Christi notitiam, eique constatam a Scribis, & Phariseis invidiam demonstrant. Atqui colloquium illud sub primam Pascha contigit. Quamquam nonnulli partem consule secundo post baptismum Paschati subiciunt. Adde quae reliqui tres Evangelistae a Christo gesta narrant ante Joannis vincula. Quocirca Matthaeum, & Marcum, qui Christum Dominum, & quo Joannes est vincus, praedicare cepisse docent, ad eum modum interpretamur; ut tum demum accuratius in id negotium incubuisse dicant; ac nominatim ad penitentiam hortatur esse: quod florente Joanne nondum suscepit. Huic enim denuncianda mortalibus penitentiae partes mandata fuerant. Quas ubi deponere coactus est, tum ei functioni successit Dominus. Quod ad eos vero spectat, qui Paschata quinque defunxit; veluti Mercator, Scaliger, & Catholici nonnulli; biennium illi ab rebus gestis, & miraculis propemodum vacuum constituitur coguntur. ita ut plenos tantum duos annos cum mensibus tribus, hoc est rerum gestarum, ac sermonum copia refertos ac memorabiles agnoscant. Quod absurdum mihi quidem videtur. Quamto commodius nos facimus; qui non plura, quam quae ab Joanne sunt expressa, Paschata recensentes, temporis brevitate dictorum factorumque magnitudine ac frequentia producimus; nec ullam partem δ $\kappa\alpha\tau\epsilon\lambda\epsilon\tau\omega\varsigma$ otiosam, & inanem esse patimur; ac demum negligentiam, oblivionisque culpam ab Evangelistis quatuor arceamus.

Incidit

Incidit Pascha secundum anno sexdecimo Tiberii, M. Vinario Quartino, C. Cassio Longino Coss. anno Urbis DCCLXXXII. Juliano LXXV. quo cum Dionysianus concurrat annus XXX. Periodi Julianae 4743. Novilunium vernum Martii XXI. feria 1. hora 14. 20. 24. 41. Plenilunium Aprilis VI. feria v. hora 14. 46. 42". in meridiano Prutenico, cyclo Luna xii. Solis xi. littera A.

Gesta anni tertii usque ad Passioem.

Christus cum Phariseis de divinis, humanisque traditionibus altercatur: Matth. 23. Marci 7. Post in Tyrionibus, & Sidoniorum fines profectus Chananae filiam sanat. itaque surdum, & mutum, Marci 7. 31. Quatuor hominum millia septem panibus alit, Matth. 23. 29. Marci 7. 31. Pharisei signum querunt; & Discipulorum incredulitas castigatur. Matth. 23. Marci 7. 31. 32. Bethsaida caeco visum restituit. Marci 8. 13. Petrus Christum confiteatur. qui & Passionem suam denunciat. Matth. 26. 13. Marci 8. 27. Luca 9. 18. Post octo, sexve dies transfiguratur. Matth. 17. Marci 9. Luca 9. 28. Lunaticus curatur. ibidem. Didrachmum persolvit, Matth. 23. 24. De principatu inter Apostolos oritur contentio. Matth. 23. 24. Marci 9. 33. Luca 9. 46. Varias conciones habet: velut dimittendum esse fratri, quoties in nos peccat: Matth. 18. 15. Luca 17. 3. Servum inutilem sese quemlibet putare debere: Luca 17. 5. Secundum haec Christus in Judaeam & Galileam proficitur; & cum Phariseis de matrimonii stabilitate disputat. Matth. 19. Marci 10. Luca 16. 18. In itinere a Samaritanis excluditur, Luca 17. 51. Docet agrè divites salutem consequi: Matth. 23. 17. Marci 10. 23. Luca 16. 18. Ad Scenoepiam venit, Joannis 7. 1. Parabola denarii diurni proponitur, Matth. 25. Adultera Christo sistitur. Joannis 8. 11. Cum Judaeis contendit. ibid. com. 12. Caecus a nativitate curatur. Joannis 9. Septuaginta discipulos designat. Luca 10. Quod sit maximum in lege praecipuum, & quis proximus, exponit: Luca 10. 25. Invitatus a Phariseo quodam in ejus ordinis viros acriter invehitur. Luca 11. 37. Matth. 23. 13. Varii deinde sermones; de non timenda corporis morte, deque divitiarum abjicienda sollicitudine. Luca 11. Penitentiam agendam esse diversis exemplis, & parabolis docet: tum coelorum regnum cum sinapis grano comparat. Luca 11. Herodem vulpem nominat, & Hierosolymis comminatur. Matth. 23. 37. Luca 11. 31. Ad Encania venit; ubi lapidibus tantum non obruitur. Joannis 8. 22. Hydricum sanat, & parabolam disputat de invitatis ad cenam, Luca 14. Parabolam adjungit alias de ove, drachma, & prodigo filio. Luca 15. Parabola villici; & historia Lazari; Luca 16. De cem elephantiaci curantur. Luca 17. 11. Jugis oratio commendatur, Luca 17. 11. Publicani & Pharisei parabola: Luca 17. 9. Lazarum a mortuis excitat. Joannis 11. Instante passione, pergit Hierosolymam, & in itinere mortem suam praedicat. Tum Zebedae filiorum mater Christum convenit. Matth. 20. 17. Marci 8. 32. Luca 9. 31. Caecus duos ad Jerichontem sanat. Luca 18. In Zacchai domum ingreditur. Luca 19. Caecus alter extra Jerichontem illuminatur. Marci 10. 46. Luca 18. 35. Parabola de minis in servos distributis. Luca 19. 11. Ante sex dies Pascha Bethaniae a Maria perungitur: Matth. 26. 6. Marci 14. 3. Joannis 12. Magna deinde pompa urbem ingreditur, ac faustis acclamationibus excipitur. Matth. 21. Marci 11. Luca 19. 29. Joannis 11. 11. Ficulneae maledicit, & negotiatores extrudit e Templo. Matth. 21. 12. Marci 11. 11. Luca 19. 45. Pharisei interrogant, & vicissim interrogantur de baptismi Joannis. Matth. 21. 23. Marci 11. 27. Luca 20. Parabola de vinea agricolis locata. Matth. 21. 33. Marci 12. 9. Parabola vocatorum ad nuptias, & reuentium. Matth. 22. De tributo dando Caesari interrogatur. Matth. 22. 15. Marci 12. 13. Luca 20. Sadduceos confutat. Matth. 22. 23. Marci 12. 18. Luca 20. 23. Percontatur Legipentus quod sit maximum mandatum, deinde Christum filium se esse Dei ex Davidis auctoritate comprobatur. Matth. 22. 33. Marci 12. 28. Luca 20. 39. De Scribis & Phariseis audiendis, non imitandis differit. Matth. 23. 11. Marci 12. 38. Luca 20. 46. Feminam pauperem collaudat, quae minuta duo in ga-

zophylacium proiecerat. Marci 12. 41. Luca 21. De excidio Hierosolymitano, deque mundi occafu late disputat, Matth. 24. Marci 13. Luca 21. Parabola de x. virginibus. Matth. 25. De decem talentis. ibid. Explicat modum, formamque postremi iudicii. Ibid. com. 31. Judas cum Judaeis de prendendo Christo pacifcitur. Matth. 26. 14. Marci 14. 10. Luca 22. 11. Successit iis Pascha postremum, quod non eodem die a Judaeis, & Christo celebratum est: de quo fuscè tota hac diatriba disputavimus.

Contigit Passio Domini secundum Epiphanium, & veteres alios, Coss. Tiberio v. & Sejano: qui cadunt in annum Urbis DCCLXXXIV. Juliano LXXVI. quo cum Dionysianus concurrat XXXI. Periodi Julianae 4744. cyclo Solis XII. Luna XIII. littera G. Olympiadis ducentelima secundae secundus exiens, & tertius inchoatus. Novilunium vernum Martii XII. feria 2. hora 5. 13. 18". in meridiano Prutenico. Plenilunium Martii XXVI. feria 2. hora 23. 35'. 20". in eodem meridiano. Additis utriusque horis 2. 37'. 54". habebimus novilunium, & plenilunium ejusdem anni in meridiano Hierosolymitano ex mente Pauli Forosempronienfis. Cum igitur plenilunium in feriam III. incurreret Hierosolymis, necesse est Judaeos cyclo vitioso per id tempus usos fuisse; ac triduo fere illorum ratiunculas a caelestibus motibus aberrasse. Nam Luna decima quarta convenit in Martii XXV. feria 1. At legitima illorum quartadecima, quam videlicet popularis cyclos invexerat, fuit feria v. Tri-duo igitur lunares epilogismos civilis iste cyclos auvertit. Hae ex Epiphania, & antiquiorum sententia, quam copiose supra pertractavimus. Placet verò, quoniam eo usque progressi sumus, Dominicam Passionis historiam, & quod reliquum est δ $\epsilon\upsilon\alpha\gamma\epsilon\lambda\iota\sigma\tau\omega\varsigma$ ordine digerere. quod in iis praecipua quaedam, & ad difficultatem insignia reperiantur.

CAPUT XIX.

Dominica Passionis, & eorum, quae post eam acciderunt; historica $\kappa\alpha\tau\epsilon\lambda\epsilon\tau\omega\varsigma$.

Sub vesperam, legitimo incunte Paschate, Christus in cenaculum cum suis convenit, ac cenam duplicem instituit. Totidem enim illo die fuerunt: quarum in priore Paschalis agnus comedeatur: huic communis altera succedebat: neque enim agnus ille famem expleverat. Accedebat denique secundae mensae, quae & postrema cena, & secunda, si ex prioribus duabus una fiat, appellari potest. Et quidem Judaeorum ritu duae tantummodo distinguntur. Bis enim eo tempore lavabant: & secunda lotio ante intyba, postremamque cenam usurpabant. Reliquas Paschalis epuli, festique ceremonias ex ritualibus Hebraeorum libris complures explicarunt, & cum iis, quae tum a Christo gesta produnt Evangelistae, diligentissime contenderunt. Quare ista praetermittimus. Prioris cenae tempore Christus Apostolis dixit, se ab uno ex ipsis proditum iri; neque quis esset seiscitantibus aperire voluit. Quamvis enim verbis istis: *Qui intingit mecum manum in paropside*; demonstrare visus est; tamen nihil nisi universè declaravit, se ab eorum, quibus cum quotidie vesce-retur, aliquo esse tradendum. Priore cena desita, corporis & sanguinis sui sacramentum condidit. Deinde turbati coepit, & rursus Apostolis praedixit, ab eorum sese uno traditum iri. quo sermone conterriti, singillatim de se omnes interrogarunt. Sed & Joannes, hortante Petro, de Christo quis esset ille, percontatus est. Is buccella Judae porrecta proditorem indicavit. Qua accepta vehementioribus intemperis actus proditor ad maturandum scelus abiit.

Eo digressio, Christus cum Apostolis amantiùs, ac benignius collocutus est. Sed inter cetera Petrum delicti, ac negotiationis suae praemonuit. Et quidem bis, ut apparet; primum in cenaculo; statim post cenam; cum ita significavit, quomodo Matthaeus, Lucas, & Joannes referunt, antequam gallus caneret, ter illum negaturum; secundo in digressu, vel postquam domo exierunt; quod Marcus praecipue memoravit: *Priusquam ait, gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus*. Porro cum duplex fere gallicantium sit; alterum circa Duplex mediam noctem; sub auroram alterum, quod & gallicantium dicitur.

qui tamen minime integri sint accipiendi, sed libati dumtaxat, & incepti.

Arenim Caesariense Concilium, cui Theophilus Episcopus praesuit; cujus fragmentum Beda Opulc. de aequinoctio refert, passum esse Christum aseruit xi. Kalend. April. & viii. Kalend. resurrexisse; unde etiam triduum ad Paschales terminos adiecit. Ita Paulus argumentatur; qui & xi. Kalend. April. non ut a nonnullis scribitur x. Kalend. legendum assererat, cui nos hac in parte suffragamur. Nam & in vulgata editione Bedae, & in membranis, xi. Kalend. exstat. quamquam in cunis septimo Kalend. resurrexisse dicatur; errore manifesto. Verum perperam ex loco Paulus errorem suum tuetur. Neque enim satis animadvertit, quae in eodem fragmento a Theophilofurpata ponuntur. Passum ibi Dominum ait ab xi. Kalend. April. quod ea nocte Judaeis traditus fuerit. Nempe x. Kalend. in cruce acus est, quae fuit Parasceve. Passio vero etiam dies antecedens imputatur, quod sub noctem, peracto epulo Paschali, a Judaeis comprehensus sit. Frustra itaque Paulus testimonio Concilii illius abutitur: quod nihil praeter communem de tempore passionis opinionem continet.

De resurrectionis historia.

Superest ut eorum, quae post passionem, ac sepulcrum Christi contigerunt, historiam brevi compendio pertexam: quae obscuritate sua antiquos omnes, ac recentes interpretes multum exercuit. Ita enim diversis modis eisdem ab Evangelistis rei gestae series exponitur, ut contraria nonnumquam invicem affirmare videantur. Hanc *εναποφάνειαν* capitibus aliquot complectar. Primum Matthaeus, vespere Sabbati, quae lucefcit in prima Sabbati Mariam Magdalenam cum altera Maria venisse dicit, ut sepulcrum Domini videret, ac tum Angelum apparuisse. Reliqui tres non vespere, sed mane summo diluculo adfuisse significant; neque tamen inter se penitus concordantes esse videntur. Marcus enim cap. xvi. una Sabbatorum *πρωτη νηστεια*, valde mane progressas ait mulieres ad monumentum, *αυαρησαντες* & *ηλθες*, orto jam Sole. Lucas vero cap. xxiv. *εβηθη βαρως*, summo diluculo. At Joannes cap. xx. *πρωτη σκια εν σκιαις: cum adhuc tenebrae essent.* Quinam ista consentiunt, cum adhuc tenebrae essent advenisse feminas, & ortum jam Solem fuisse? Rursus Matthaeus, & Marcus Angelum unum apparuisse dicunt; Lucas & Joannes duos. Item Matthaeus Angelum fuisse refert super lapidem, quem evoluerat ab ostio monumenti: Marcus eundem intra monumentum sedentem facit. cui de loco Joannes ad stipulatur: est duos non unum commemorat. Ad haec, Joannes Mariam Magdalenam, statim atque pervenit ad sepulchrum, ut evolutum lapidem vidit, ocyus ad Apostolos cucurrit scribit; ac Petrum, & Joannem ad spectaculum excivisse. quibus digressis harentem illum primum Angelos duos; deinde Dominum ipsum aspexisse. Haec sunt praecipua quaestionum fastigia, quae in resurrectionis historia apud Evangelistas occurrunt. de quibus cum multa sint ab antiquis Patribus, Augustino praesertim lib. iii. de Consensu Evangeliorum cap. xxiv. Hieronymo Epistola ci. Gregorio Nysseno Oratione ii. de Paschate, ac recentibus Evangeliorum interpretibus, Maldonato, Jansenio, Toletio, & aliis innumerabilibus memorie prodita, nos de iisdem illis, quid videatur, paucis explicabimus.

Ac prima sane quaestio ex Latinis praecipue verbis oritur. Neque enim satis ista capere possumus. *Vespere Sabbati, quae lucefcit in prima Sabbati.* Quorsum enim relativum illud, quae, pertineat, est obscurum. unde videri possit interpres *vespera* scripsisse, non *vespere*, quod nonnulli sentiunt. Sed in antiquissimis exemplaribus non aliter, quam in vulgatis est, legitur. Graeca sic habent. *εβηθη η εν σκιδαιων, η η αναφανωσθη εις μιν αυωσδαιων.* *Serò Sabbatorum ea quae lucefcit in unam Sabbatorum.* quae a Gregorio Nysseno ita declarantur; ut sit, *το πρωτον, η βραχυνον η αναφανωσθη εις δαμαδον:* longè post consecratam hebdomadem, adeoque summo dilu-

culo. *αναφανωσθη, φησιν, η εν σκιδαιων, αυωσδαιων η αναφανωσθη εις δαμαδον βραχυνον.* Praeterviat, inquit, in tantum nos, ut gallicinimum jam esset. Nec a Gregorio dissentit Dionysius Alexandr. Epistola ad Basilidem. At Augustinus, & Latini fere proprietatem vocis vespere tenuerunt quamquam Augustinus pro tota nocte vespere usurpari putat. quae ideo hoc vocabulo fit expressa; ut indicaretur jam a vespere, transacto Sabbato, aromata ferre licuisse. Sic itaque dictum existimat, vespere Sabbati, ac si diceretur, nocte Sabbati; quod & lucefcendi verbo probare nititur.

Duo mihi probabiliter posse dici videntur. Alterum *vespere Sabbati* cum Nysseno, atque Graecis Patribus, idem esse, quod longè post expletum Sabbatum, vel Sabbata, hoc est summo diluculo, quod Maldonato placuit. Sed in reliquorum verborum sententia non planè mihi cum illo, neque cum ceteris convenit. *η αναφανωσθη εις μιν αυωσδαιων* ita dictum putat, ut subaudiatur *ημερα.* è contrario Augustinus noctem intelligit. Ego vero neque noctem, neque diem, quatenus pars est *η αναφανωσθη*, hoc est lucem, designari arbitror; sed civilem totum diem, sive *η αναφανωσθη*. *η αναφανωσθη* simpliciter idem est, atque oriri, incipere, quae ratione *αναφανωσθη* Latinus noster lucefcendi vocabulum accipit. Non enim hoc loco lucem ipsam, ac splendorem significat, sed initium diei civilis. Multo verò minus Caesaroni hic argutia locum habet: qui *η αναφανωσθη* propter nocturnas faces, hoc est sidera ipsa, vel lunam usurpari censet. quod in Animadv. ad Epiphanium refellimus; ubi de origine ac notione verbi illius plura differimus. Est igitur Matthaei verborum iste sensus: Consecratis jam Sabbatis, id est vespere, sive serò post Sabbata, ea die, quae lucefcit, hoc est inicit, & incipit in prima Sabbati: nimirum sequenti die, quae incipit cum prima feria, &c. Ita Matthaeus nihil ab reliquis in temporis circumscriptione differet.

Altera Matthaei verborum expositio est; ut vespere, & *η αναφανωσθη* partem illam noctis primam significet, quae Sabbati lucem excipit; atque ita proprie noster Interpretes verterit; *vespere autem Sabbati.* ac tum sequentia illa, *η αναφανωσθη εις μιν αυωσδαιων*, eodem, quo supra constitutum, sensu capienda sunt. Post Sabbatum igitur expletum, prima nocte, Maria Magdalenam cum aliis mulieribus, emit aromata, & quae ad funebre officium opus erant, paravit. Sanè Matthaei Hebraicum Evangelium a Tilio editum vespere nomine utitur: *בשבת ראשונה.* Et in *vespera Sabbati.*

Nunc quae ad Evangelistarum consensionem attinent explicemus. Gregorius Nyssenus quater omnino ad sepulcrum adfuisse feminas censet; non tamen ante Gallicinium. Nos, uti dupliciter Matthaeum interpreta-mur; ita duo verisimiliter dici posse credimus. Aut enim mulieres mane primum ad sepulcrum profectae sunt, comparatis jam aromatibus, ac ceteris omnibus ad parantandam necessariis: venerunt autem summo diluculo, cum adhuc tenebrae essent; sed jam oriri, Sol, & albescere caelum ab oriente inciperet: ut Augustinus loquitur. Ita nullum est *εναποφάνειαν*, quod Marcus scripserit, *αναφανωσθη η ηλθες.* Quamquam & aliter conciliari potest. Nimirum ut mulieres dicantur nondum orto Sole domo progressae, eodem jam orto ad sepulcrum venisse. Altera ratio est, ut Maria Magdalenam, & aliae quaedam statim confecto Sabbato, & inuenite nocte cum aromata mercate sint; tum verò ad sepulcrum profectae fuerint; hoc est itineris partem confecerint; quod videlicet ad aliarum mulierum ades, quae portae illi, per quam ad sepulcrum & Calvariae montem egrediebantur, propinquiores erant, aut etiam in suburbanis site, perrexerint, ibique pernoverint, lucem praestolantes. Neque enim nocturnis tenebris sese committere mulieres timidum genus addebant. Diluculum igitur expectabant. Hoc modo Matthaeus intelligendus erit, cum feminas ait vespere Sabbati ad monumentum venisse. Non video quid in-

tam facili, & expedita sententia prudenti lectori displicere possit.

Quod ad ceteras quaestiones spectat, varia ab diversis instituntur harmonia. Nobis hic Evangelicæ narrationis contextus aridet. Maria Magdalenam cum aliis comitibus, (quarum duas tantum nominat Marcus; Lucas Joannem addit, *η τρε λοιστες*, praeter Mariam Jacobi, quam & Marcus appellat) summo diluculo ad sepulcrum adit. Ibi cum revolutum ab ostio lapidem vidisset, conternata subinde, relicti sociis ad Apostolos cucurrit, eisque furto sublatum esse corpus Christi renunciavit. Quo nuncio Petrum & Joannem ad monumentum excivit. Ita Joannes cap. xx. Interim absente illa, reliquae feminae intra sepulcrum subeant. In eo verò vestibulum fuit, quod ingenti lapide ocludebatur. per hoc ad speluncam perveniebatur, ubi positum corpus, quae & ipsa alio lapide claudebatur: uti Maldonatus noster ex Brocardo, & aliis *αποστολων* loci docuit. Primum itaque mulieres Angelum unum priore in saxo confidentem adspiciunt: quod Matthaeus cap. xxviii, 2. dixit. Introgressae deinde duos Angelos viderunt, ut Lucas refert cap. xxiv, 4. quamvis Marcus unum tantum memoret: quod unus tantum illas sit allocutus. Hoc spectaculo pavescere feminae a monumento diffugiunt. * Cum ad Apostolos nunciatum irent, Christus obviam procedens, illas consalutavit; ac pedes suos contrectandos praebuit. Haec Matthaeus. Accurrunt interea Petrus & Joannes cum Maria Magdalenam, quae Christum haecenus non viderat. † Atque Apostoli quidem monumentum ingressi curiose omnia perscrutati sunt, ut Joannes scribit. quibus digressis, Maria Magdalenam sola jam ibi permansit, atque Angelos primum; tum Angelorum Dominum vidit. quam historiam Joannes persequitur. Haec historiam feriem a Toletio potissimum descriptam omnium aptissimam, commodissimamque judico. ex qua facile *εναποφάνειαν* omnes explicantur.

CAPUT XXI.

De Solis admirabili deliquo, quod Passionis tempore accidit.

CUM ex Epiphania, veterumque complurium opinione Christus anno Juliano lxxvi. passus fuerit, uti supra demonstravimus, & in eum annum tertius Olympiadis ducentessimae secundae iniens ab aetivo Solsitio annis incurrat; sunt qui hanc sententiam § Solari illa defectione convinci falsitatis existimant, quam moriente Christo praeter naturam cursum, & ordinem esse conspectam Evangelia prodiderunt. Hanc enim anno quarto Olympiadis illius animadversam ex eo colligunt, quod id Phlegon Adriani libertus, & Olympiadum computator egregius scriptum reliquit. Cujus verba ex lib. xiiii. primum Africanus; tum Eusebius ex eo descriptit in Chronico, quae ita vertit Hieronymus. *Quarto autem anno ccii. Olympiadis magna & excellens inter omnes, quae ante eam acciderant, defectio Solis facta. Dies hora sexta ita in tenebras noctem versus, ut stelle in caelo visae sint, &c.* Hanc esse illam ipsam, quae sub Christi mortem accidit, Patres omnes antiqui, velut uno ore pronunciarunt. Porro cum annus quartus Olympiadis caeperit à Solsitio anni Periodi Juliane 4745. qui est annus Christi xxxii. Julianus lxxvii. si anno quarto labente passus est Christus, necesse est id anno xxx Christianae xxxiiii. contigisse, non, ut in Annalibus vulgatum est, xxxiv. Atqui iidem illi Christiani Scriptores veteres, qui defectionem Solis Christo patiente conspectam à Phlegonte, atque Thalo

Chronologis memoria proditam assererant, Christum Dominum anno secundo vel tertio Olympiadis ccii. passum esse sentiunt. Sic Africanus lib. v. *η χρονολογια* apud Eusebium lib. viii. de Demonstr. & apud Hieronymum in cap. ix. Danielis. Quin & Eusebius ipse Chronico ii. ubi Phlegontis verba pag. 243. producit, passionem ejusdem non anno iv. Olympiadis asserit, sed tertio; cui & annum Tiberii xviii. apposuit. Annus hic erat Abraami mxxlvii. ad quem ex methodo annorum Eusebii addendi sunt anni 2696. Confiet annus Periodi Juliane 4743. quo ab autumno cepit annus tertius Olympiadis ccii. perseveravitque ad autumnum anni Periodi Juliane 4744. quo annus quartus inicit. Quare anno tertio non quarto Passionem illigavit Eusebius, quem Hieronymus est secutus. Castigandus verò idem Eusebius, dum lib. x. de Prepar. scribit annum xv. Tiberii incidere in annum quartum Olympiadis ccii. Legendum Olympiadis ccii. hoc est *α* non *αγ*. Nunc illud respondeant velim, qui Phlegontis testimonio nos oppugnant, eequid Africanum, Eusebium, Hieronymum, Phlegontis libros legisse putent. Quod quia de Africano saltem negare non possunt; dicant porro quid in illis iudicii fuisse censent, si cum apud Phlegontem observassent horribilem Solis eclipsin anno iv. Olympiadis ccii. contigisse, & eam esse vellent, quae moriente Christo contra naturam ordinem apparuisset; atque id ipsum ethnici illius auctoritate suaderent; si hanc, inquam, non anno illi, quo iste scripserat, sed alteri tribuissent, satim sanos illos arbitrentur. Quamobrem ne tantum stuporis antiquis illis Patribus affingatur, propemodum fateri necesse est Africani verba à libris fuisse corrupta. * Cum enim scripserit *η δολογη εν τω ετ' Ολυμπιάδου*, aut certe *τω η ** *εν* extrita numerali notula, anagnosces Hieronymi *τω δ' legit*; hoc est quarto. Similis huic hallucinatio in Diodori loco commissa est, quem ex primo Bibliothecae libro citat Eusebius in Excerptis Scalligerianis pag. 30. Cum enim Diodorus scripserit *Αιγυριος imperavit annis αλ' ος φησι κτησις εν τω δολογη βιβλω. ut refert Ctesias in ii. libro: in Excerptis legitur εν τω δ' βιβλω*, in iv. libro. Quare Epiphania, aliorumque sententia, quae Christum passum asserit anno ii. Olympiadis ccii. Phlegontis testimonio consentanea magis est, quam ceterorum. Praesertim si anno Juliano lxxvi. Periodi Juliane 4744 id accidisse dicatur, quo secundus annus Olympiadis ccii. ab Autumno superiore ceptus ex usu Syromacedonum, & Graecorum Orientalium in cursu fuit.

Demum Epiphania decretum, maximè quatenus plenilunio passum esse Christum negat, Dionysii auctoritate redarguitur. Hunc enim Epistola vii. ad Polycarpum scripsisse putant, in ea Solis defectione quam se in Aegypto vidisse refert, Lunam ex diametro Soli prius objectam fuisse. Nam post eclipsin, *η τω αναφανωσθη*, id est obductionem, Lunam ait *εις η η ηλθες αναφανωσθη εν πικρασηναι*, hoc est ad eum caeli pervenisse locum, qui è diametro Soli erat oppositus. Verum nihil ex iis verbis de Plenilunio conficitur. Quamvis enim Luna tunc esset *αυωσδαιων*, & in tertio quadrante versaretur, cum ea post *αναφανωσθη* ad pristinam sedem rediret, per oppositam Soli ex adverso plagam transiisse, non in ea consistisse diceretur.

* Addebat Petavius in ora Codicis sui: sed procul manentibus interm Magdalenam venit, eique Dominus apparuit. † Idem addit: ut indicat Nyssenus. Tum hoc adnotat: Ambrosius duas Marias discernit, unam Joannis xx. alteram Matthaei xxxiii. utramque Magdalenam. Hanc negat primò vidisse Do-

minum, sed illam Matthaei quae est & Marci. § Meminit hujus Eclipsos Origenes, lib. 2. contra Cesium, ex lib. xv. Chronic. Petavius. * Philoponus lib. ii. de Cosmog. cap. xxi. ita legit, ut nos,

* Tria *αναφανωσθη* maximè attendenda sunt. Quae est opinio Isidori Pelusiote Lib. 11. Ep. 212. & Lib. 1. Ep. 114. Vide Augustinum Tom. x. Ser. 3. de tradit. Symboli, & Tractat. in Pfaten.

lxxxvii. & Cassianum Lib. vi. de incarnatione. Ambrosius Lib. 1. de Interpell. Job. cap. v. Eclipsim putat esse noctem. Petavius.